

ANNA JURKOWSKA-ZEIDLER*

KAMIL ZEIDLER**

SETNA ROCZNICA URODZIN WIERNEGO PSA HACHIKŌ

Wprowadzenie

Apriorycznie można tu przyjąć stwierdzenie, że Japończycy to naród szczególnie ceniący sobie idee, wzorce i wartości. Jedną z tradycyjnych opowieści, znanych bodaj każdemu japońskiemu dziecku w wieku szkolnym, jest historia wiernego psa Hachikō. Jej znaczenie wynika m.in. z tego, że opiera się ona na tradycyjnie uznawanych wartościach. Otóż wierność, oddanie, cierpliwość to cnoty od wieków pielęgnowane w Japonii, leżą one u podstaw życia społecznego i zajmują szczególne miejsce w etosie samurajskim.

W nawiązaniu do tego, że w tym roku w Japonii obchodzona jest okrągła rocznica stulecia urodzin psa Hachikō, warto przypomnieć tę historię – oczywiście w kontekście jej kulturowego oddziaływania w Japonii i na świecie¹. O dacie tej szczególnie pamiętano na Uniwersytecie Tokijskim, z którym – pośrednio – słynny pies był związany i gdzie dziś znajduje się jego drugi, znacznie mniej znany pomnik (il. 1). O doniosłości tej rocznicy na Uniwersytecie niech świadczy chociażby przygotowanie całego tematycznego numeru „The University of Tokyo Magazine”².

DOI: 10.4467/23538724GS.23.020.19015

* ORCID: 0000-0002-4316-6073

** ORCID: 0000-0002-8396-3608

¹ Warto polecić tu wyczerpującą monografię nt. psa Hachikō: Masaki Ichinose, Haruhiko Masaki *et al.*, *Tōdai hachikō monogatari Ueno bakase to hachi, soshite hito tonō tsunagari* [東大ハチ公物語 上野博士とハチ、そして人とのつながり: *Narratives of Hachi, Professor Ueno and the University of Tokyo*], *Tōkyōdaigaku shuppankai* [東京大学出版会, University of Tokyo Press], Tokyo 2015; zob. też: Mayumi Itoh, *Hachiko. Solving twenty mysteries about the most famous dog in Japan*, [b.m.] 2017; a także oficjalną stronę obchodów setnej rocznicy urodzin psa Hachikō: hachi100.visitakita.com (dostęp: 10.12.2023).

² Zob. *Inu to tōdai Hachikō to tōdai* [犬と東大 ハチ公と東大], eds. M. Ichinose, K. Uchida, S. Yoshida, M. Mizoguchi, T. Tamura, „*Jinrui saiko no tomo ni matsuwaru kenkyū kyōiku katudō shū*” [人類最古の友にまつわる研究・教育活動集], *Tosho shuppan* [図書出版], Tokyo 2023, no. 9.

Historia psa Hachikō

Należy zacząć od przypomnienia samej historii. Profesor wydziału rolniczego To-kijskiego Uniwersytetu Cesarskiego Hidesaburō Ueno w styczniu 1924 r. przywiózł do domu z jednej ze swych podróży szczeniaka rasy akita, urodzonego 10 listopada 1923 r. w okolicach Ōdate, miasta w prefekturze Akita. Przez kolejne miesiące bardzo się związał z psem, którego nazwał Hachikō (od jap. *haich*, czyli cyfry osiem, uchodzącej w kulturze japońskiej za szczęśliwą i będącej także symbolem nieskończoności). Pies odprowadzał profesora na stację kolejową Shibuya, skąd ten wyjeżdżał do pracy, a następnie przychodził na dworzec i czekał na niego, aby mogli razem wrócić do domu.

Profesor Ueno 21 maja 1925 r., będąc w pracy na Uniwersytecie Tokijskim, doznał krwotoku mózgowego i zmarł nagle. Nie wrócił więc tego dnia na stację, na której czekał na niego Hachikō. Jednak pies przychodził i czekał na swojego pana popołudniami pod stacją kolejową Shibuya w Tokio przez blisko dziesięć kolejnych lat, aż do swej śmierci. Został znaleziony martwy nieopodal stacji rano 8 marca 1935 r.

W ciągu tych niemal dziesięciu lat Hachikō zyskał sławę, znajdował opiekę i był dokarmiany przez ludzi urzeczonych jego historią. Już w latach 30. napisano i opublikowano na jego temat kilka artykułów, które sprawiły, że stał się w Japonii symbolem jeszcze za życia. Natomiast po śmierci został spreparowany i dziś możemy oglądać słynnego Hachikō na wystawie stałej w Narodowym Muzeum Przyrody i Nauki w Tokio (il. 2). Symboliczny grób psa umieszczono zaraz obok grobu profesora Ueno na cmentarzu Aoyama w Tokio.

Akita inu

Akita inu – czyli pies akita lub, bardziej opisowo, pies z prowincji Akita – to jedna z japońskich narodowych ras psów, dziś znana i coraz bardziej popularna na świecie³. Akita inu należy do grupy psów szpice i psy ras pierwotnych w sekcji szpice azjatyckie i rasy pokrewne⁴. Można znaleźć informacje, że jako rasa pierwotna jest

³ Zob. opis psów rasy akita inu na stronach internetowych Japan Kennel Club: https://www.jkc.or.jp/archives/world_dogs/2601 (dostęp: 10.12.2023) oraz Związku Kynologicznego w Polsce: <https://www.zkwp.pl/wzorcel/255.pdf> (dostęp: 10.12.2023); zob. też: G. Hoppendale, A. Moore, *Japanese Akita: Japanese Akita Dog Complete Owners Manual*, IMB Publishing, [b.m.] 2015; Z. Kurzawińska, *Akita dogs as representatives of Japanese culture abroad*, „Silva Japonicarum” 2014, fasc. XLI/XLII, s. 69–81.

⁴ Wzorzec FCI nr 255/02.04.2001/EN Akita; <https://www.zkwp.pl/wzorcel/255.pdf> (dostęp: 10.12.2023).

to bodaj najstarsza rasa psów na świecie, choć trudno jest to jednoznacznie i przekonująco stwierdzić. Pies ten był w przeszłości wykorzystywany jako pies myśliwski, w tym do polowania na niedźwiedzie, oraz stróżujący, później także do walk psów. W 1931 r. ta rasa psów została uznana w Japonii za pomnik dziedzictwa natury, zaś rasa shiba w 1936 r. W tym zakresie warto także odnotować oficjalne powołanie w 1937 r. Nippon Inu Hozonkai (Stowarzyszenia Ochrony Japońskich Psów) jako organizacji rządowej, która finalnie wyłoniła sześć ras japońskich psów, których ochroną i promocją się zajmuje⁵. Celem jej działania było wcześniej także odtworzenie właściwych ras psów japońskich, które w okresie Meiji i późniejszym podlegały degradacji przez krzyżowanie ich z popularnymi rasami psów przywożonych z Zachodu⁶.

We wzorcu Międzynarodowej Federacji Kynologicznej (FCI) pod pozycją „wrażenie ogólne” czytamy: „Duży, mocny harmonijny pies o dużej masie; silnie zaznaczone drugorzędowe cechy płciowe, z zachowaniem wielkiej szlachetności i dostojęstwa; mocna budowa”⁷; natomiast pod pozycją „zachowanie/temperament” znajdujemy takie cechy, jak: „spokojny, wierny, posłuszny i pojętny”⁸. Psy rasy akita mają więc pewne cechy charakterystyczne, wśród których najczęściej wymienia się następujące: samotnik i indywidualista o dużym poczuciu niezależności, umiarkowany temperament, oddany i lojalny wobec opiekuna, cierpliwy i przyjazny wobec domowników, powściągliwy w okazywaniu emocji; nie jest hałaśliwy, dość rzadko szczeka⁹. Ma bardzo silny instynkt terytorialny, a co szczególnie godne podkreślenia, wybiera sobie i przywiązuje się do jednego opiekuna, który staje się dla niego postacią centralną i najważniejszą. Potwierdza to silna więź, jaka wykształciła się między Hachikō i profesorem Ueno. Równocześnie jednak bywa agresywny wobec osób naruszających jego terytorium, a także wobec innych psów, nawet tej samej rasy, co jest szczególnie widoczne po osiągnięciu przez osobnika dojrzałości psychicznej. Wówczas wzrasta u niego poziom agresji wobec obcych – ludzi i psów. Bywa uparty i trudny do ułożenia, wymaga daleko idącej konsekwencji i nieustępliwości. Opis powyższy w zasadzie pasuje zarówno do historii Hachikō, jak i mógłby

⁵ Jako organizacja pozarządowa NIH działało już od 1928 r.; zob. Shiro Itagaki, *The Preservation and development of Japanese dogs* [w:] *Nihonken Taikan* [A Manual of the Japanese Dog], Seibundo Shinkosha, Tokyo 1953 (1987), s. 11–13; zob. też oficjalną stronę organizacji: www.nihonken-hozonkai.or.jp (dostęp: 10.12.2023).

⁶ Shiro Itagaki, *The Preservation and development...*

⁷ Wzorzec FCI nr 255/02.04.2001/EN Akita; <https://www.zkwp.pl/wzorce/255.pdf> (dostęp: 10.12.2023).

⁸ *Ibidem*.

⁹ W japońskim wzorcu z 1927 r. The Akitainu Hozonkai (Akiho) czytamy: „An Akita is quiet, strong, dignified and courageous. He is also loyal and respectful, reserved and noble. He is sensitive and deliberate yet possesses quickness”; cyt. za: Z. Kurzawińska, *Akita dogs...*, s. 75.

zapewne zostać potwierdzony przez opiekunów innych psów tej rasy na podstawie ich własnych doświadczeń.

Dziś nazwa prowincji Akita jest rozpoznawalna na świecie chyba przede wszystkim dzięki jej najlepszemu ambasadorowi, jakim stał się akita inu. Władze prowincji mają tego świadomość, szeroko korzystając z wizerunku psa akita we wszelkich materiałach promocyjnych. W samym Ōdate także ufundowano pomnik wiernego psa Hachikō i znajduje się tam jedyne w swoim rodzaju Muzeum Psów Akita, a także otwarte w 2019 r. Centrum Psa Akita, położone zaraz przy dworcu głównym. Sama rasa psów akita jest objęta w Japonii ochroną prawną jako element dziedzictwa przyrodniczego.

Pies Hachikō jako symbol wierności i element kultury

Pies Hachikō zyskał sławę jeszcze za życia, kiedy codziennie czekał pod dworcem kolejowym Shibuya na swojego zmarłego pana. Zainteresowanie historią tego wiernego psa było podsycane przez ówczesne media. Stała się ona także narzędziem edukacyjnym, wykorzystywanym przez rodziców i nauczycieli w szkołach. Na przykładzie Hachikō podkreślano wartości wierności, lojalności, oddania.

W 1934 r., w obecności samego Hachikō, przy stacji Shibuya odsłonięto pomnik autorstwa Teru Andō, przedstawiający psa czekającego na swego pana. W czasie drugiej wojny światowej został on usunięty i przetopiony wobec konieczności pozyskiwania surowców na potrzeby wojenne. Jednak krótko po wojnie odtworzono go przy udziale Takesiego Andō, syna rzeźbiarza, który wykonał pierwszą wersję pomnika; nowy pomnik został odsłonięty w 1948 r. Dziś jest to popularne miejsce spotkań (il. 4). Na ścianie dworca, zaraz przy wyjściu ze stacji metra Shibuya, które jednocześnie wychodzi na słynne, bodaj najbardziej zatłoczone skrzyżowanie świata, umieszczono barwną płaskorzeźbę przedstawiającą akita inu (il. 3). Natomiast na kampusie Uniwersytetu Tokijskiego, obok Wydziału Rolnictwa, został odsłonięty nowy pomnik przedstawiający Hachikō witającego prof. Ueno, autorstwa Tsutomu Uedy (il. 1). Pomnik ten odsłonięto dokładnie w 80. rocznicę śmierci psa Hachikō – 8 marca 2015 r.

W kulturze masowej opowieść o wiernym psie Hachikō stała się podstawą scenariuszy filmowych. Pierwszy był japoński film pt. *Hachi-ko monogatari*¹⁰ z 1987 r. Hollywoodzką wersję tej opowieści (*Hachi: A Dog's Tale*¹¹) nakręcono w 2009 r. z Richardem Gerem w roli profesora Parkera Wilsona; przy czym miejsce akcji zostało przeniesione do Stanów Zjednoczonych, zaś profesor był profesorem nie rolnictwa,

¹⁰ *Hachi-ko monogatari*, reż. Seijirō Kōyama, Japonia 1987.

¹¹ *Hachi: A Dog's Tale*, reż. Lasse Hallström, USA 2009; warto podkreślić, że muzykę do filmu napisał Jan A.P. Kaczmarek.

a sztuk scenicznych. Jednak pewne wątki japońskie zostały tam przeniesione. Jednym z nich jest postać Japończyka Kana Fujiyoshiego (w tej roli: Cary-Hiroyuki Tagawa), przyjaciela profesora Wilsona, z którym ćwiczy on kendo. Co znaczące, Kana Fujiyoshi w filmie zwraca się do psa w języku japońskim¹². Film ten przyczynił się do jeszcze szerszego wypromowania historii Hachikō na świecie i równocześnie wpłynął na wzrost popularności tej rasy japońskich psów. Nawet chińska kinematografia doceniła opowieść o wiernym psie, bowiem tam także został nakręcony film pt. *Hachiko*¹³, w którym jednak główną rolę zagrał już pies innej rasy.

Podsumowanie

Celem niniejszego komunikatu nie było zebranie garści faktów i przybliżenie samej opowieści o wiernym psie Hachikō, ale chodziło o zwrócenie uwagi na jej doniosłość z punktu widzenia tradycyjnych wartości, które tak szczególnie są zakotwiczone w historii i tradycji japońskiej, a dziś nadal ważne i promowane. Słusznie Zofia Kurzawińska przestrzega, że o ile idea wierności i lojalności (*giri*) jest w japońskiej kulturze silnie zakorzeniona i poparta wieloma przykładami historycznymi, o tyle należy uwzględniać ryzyko sięgania do stereotypów oraz nadinterpretacji¹⁴. Niemniej jednak – jak podkreśla autorka – akita inu to dziś nie tylko rasa psa czy jakiś jednostkowy pies, lecz symbolizacja idei silnie zakorzenionej w japońskiej historii, kulturze i tradycji¹⁵.

Ogólnoświatowe oddziaływanie opowieści o wiernym psie Hachikō – dzięki takim mediom, jak film czy Internet – jest na tyle znaczące, że trafia do świadomości mieszkańców innych krajów i kontynentów. Zapewne nie jest to jedyna taka historia, w tym dotycząca najwierniejszego przyjaciela człowieka, jakim – jak się mówi – jest właśnie pies. W samej Japonii żywa jest też opowieść o dwóch psach Taro i Jiro, które spreparowane towarzyszą Hachikō w tej samej gablocie w Narodowym Muzeum Przyrody i Nauki w Tokio. Im także ufundowano pomnik¹⁶. Historia

¹² Zob. N. Okutan, *An Analysis of the Movie „Hachiko: A Dog’s Story” in Terms of Empathy and Solidarity with Animals*, „Current Approaches in Psychiatry” 2023, no. 15(4), s. 705–721.

¹³ *Hachiko*, reż. Ang Xu, Chiny 2023.

¹⁴ Z. Kurzawińska, *Akita dogs...*, s. 75.

¹⁵ *Ibidem*, s. 75; autorka wyraża to dokładnie tymi słowami: „what is most important is that the above-mentioned words show that the Akita do not only exist in the most realistic sense, meaning a type of dog breed, but they also exist as a form of theoretical idea associated with items that in some measures help to build the idea of a country called Japan, with its history, culture and tradition. This way of thinking adopted globally is what makes the Akitas significant in spreading the word about Japan abroad”.

¹⁶ Historia Taro i Jiro jest również bardzo poruszająca. Otóż były to dwa psy rasy sachaliński husky, które przetrwały jedenaście miesięcy samotnie na Antarktydzie po tym, jak w 1958 r.

Hachikō jest jednak z całą pewnością szczególnie urzekająca i poruszająca. Nie jest on dziś jedynym psem mającym swój pomnik, ale jest pierwszym, który został na pomniki wzniesiony. Nie chodzi tu bynajmniej o różne przedstawienia zwierząt w sztukach pięknych, malarstwie czy rzeźbie znane z historii sztuki. Istotne jest to, że psi bohater sam zasłużył na takie uhonorowanie.

Literatura

- Inu to tōdai Hachikō to tōdai* [犬と東大 ハチ公と東大], eds. M. Ichinose, K. Uchida, S. Yoshida, M. Mizoguchi, T. Tamura, „*Jinrui saiko no tomo ni matsuraru kenkyū kyōiku katudō shū*” [人類最古の友にまつわる研究・教育活動集], *Tosho shuppan* [図書出版], Tokyo 2023, no. 9.
- Hoppendale G., Moore A., *Japanese Akita: Japanese Akita Dog Complete Owners Manual*, IMB Publishing, [b.m.] 2015.
- Kurzawińska Z., *Akita dogs as representatives of Japanese culture abroad*, „*Silva Iaponicarum*” 2014, fasc. XLI/XLII.
- Masaki Ichinose, Haruhiko Masaki *et al.*, *Tōdai hachikō monogatari Ueno bakase to hachi, soshite hito tonō tsunagari* [東大ハチ公物語 上野博士とハチ、そして人とのつながり: Narratives of Hachi, Professor Ueno and the University of Tokyo], Tōkyōdaigaku shuppankai [東京大学出版会, University of Tokyo Press], Tokyo 2015.
- Mayumi Itoh, *Hachiko. Solving twenty mysteries about the most famous dog in Japan*, [b.m.] 2017.
- Okutan N., *An Analysis of the Movie „Hachiko: A Dog’s Story” in Terms of Empathy and Solidarity with Animals*, „*Current Approaches in Psychiatry*” 2023, no. 15(4).
- Shiro Itagaki, *The Preservation and development of Japanese dogs* [w:] *Nihonken Taikan* [A Manual of the Japanese Dog], Seibundo Shinkosha, Tokyo 1953 (1987).

SUMMARY

THE HUNDREDTH ANNIVERSARY OF THE BIRTH OF THE FAITHFUL DOG HACHIKŌ

In connection with the celebration of the 100th anniversary of the birth of Hachikō, this article recalls the dog’s story in the context of its cultural impact in Japan and around the world. Hachikō is an authentic and very unusual Akita Inu dog, known from film adaptations (Japanese, Hollywood, and Chinese), which belonged to Professor Hidesaburō Ueno, who worked at the Faculty of Agriculture at Tokyo Imperial University. Hachikō was born on November 10, 1923, near Ōdate, a city in Akita Prefecture. The dog was very attached to his master and every day he accompanied the professor to Shibuya train station, where he left

Japońska Antarktyczna Misja Badawcza musiała być ewakuowana ze względu na warunki pogodowe. Zakładano, że szybko uda się wrócić do kilkunastu zostawionych na miejscu psów, ale okazało się to niemożliwe. Po długich miesiącach, gdy udało się badaczom wrócić do bazy, zastali dwa żyjące psy. W Japonii wzniesiono poświęcone im pomniki, a historia została także zobrażowana w filmach – japońskim oraz amerykańskim remake’u.

for work, and then came to the station and waited for his master so that they could return home together. When Professor Ueno died suddenly at work on May 21, 1925, Hachikō was waiting for him at the station. From that day on, he came and waited for his master in the afternoon outside Shibuya train station in Tokyo every day for nearly ten years until his death. He was found dead near the station on the morning of March 8, 1935.

Even during Hachikō's lifetime, his story touched many people, including those in the media. Hachikō became a symbol of fidelity, devotion, attachment, and loyalty, values traditionally cultivated in Japan. Therefore, already in his lifetime, in 1934 a monument was erected to him and unveiled in his presence at Shibuya Station. Also at the University of Tokyo there is a statue of Hachikō showing him together with Professor Ueno. Hachikō's body was preserved after his death, and his figure can be admired today in a permanent exhibition at the National Museum of Nature and Science in Tokyo.

The purpose of this brief text is not to collect a handful of facts and present the story of the faithful dog Hachikō, but it is to draw attention to the story's importance from the point of view of traditional values that are deeply rooted in Japanese history and tradition, and are still important and fostered.

Il. 1. Pomnik przedstawiający prof. Ueno i psa Hachiko na kampusie Uniwersytetu Tokijskiego (fot. K. Zeidler)

Il. 2. Spreparowany Hachikō na wystawie stałej w Narodowym Muzeum Przyrody i Nauki w Tokio (fot. K. Zeidler)

Il. 3. Płaskorzeźba na stacji Shibuya w Tokio (fot. K. Zeidler)

Il. 4. Pomnik psa Hachiko przy stacji Shibuya w Tokio (fot. A. Jurkowska-Zeidler)